

Секретаріат Конституційного Суду України

ЗАТВЕРДЖУЮ
Керівник Секретаріату
Конституційного Суду України
Василькевич А.І. Василькевич
„16” 12 2019 року.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

**для фізичних та юридичних осіб
щодо внесення до Конституційного Суду України
конституційних скарг**

1. Загальні положення

Рекомендації розроблено з метою надання допомоги громадянам та юридичним особам у підготовці конституційних скарг, що є необхідною складовою організаційного, аналітичного, юридичного, інформаційного забезпечення діяльності Конституційного Суду України, яке відповідно до частини першої статті 44 Закону України „Про Конституційний Суд України“ (далі – Закон) здійснює Секретаріат.

Рекомендації розроблено відповідно до Конституції України, Закону, Регламенту Конституційного Суду України (далі – Регламент) з урахуванням практики Конституційного Суду України.

2. Повноваження Конституційного Суду України

Звертаючись до Конституційного Суду України, громадяни України, іноземці, особи без громадянства та юридичні особи повинні знати межі повноважень Конституційного Суду України, питання, з яких вони можуть звертатися до нього, вимоги до конституційної скарги, які встановлюються Конституцією України та Законом.

Одним із повноважень Конституційного Суду України є вирішення питання про відповідність Конституції України (конституційність) закону України за конституційною скаргою особи, яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України суперечить Конституції України (стаття 151¹ Основного Закону України). Відповідно, *формою звернення громадян України, іноземців, осіб без громадянства та юридичних осіб до Конституційного Суду є конституційна скарга.*

Звертаємо увагу, що конституційна скарга подається виключно щодо відповідності Конституції України закону України (його окремих положень). Будь-які інші нормативні акти, рішення судів системи судоустрою України, *не можуть бути предметом оскарження*, так само, як дії чи бездіяльність органів державної влади, інших посадових осіб.

Наприклад:

„Крім того, /громадянин/ звертається з клопотанням визнати Постанову такою, що не відповідає Конституції України (є неконституційною).

Згідно зі статтею 151-1 Конституції України, частиною першою, пунктами 5, 6 частини другої статті 55, частиною першою статті 56 Закону України „Про Конституційний Суд України“ особа може подати конституційну скаргу лише щодо конституційності закону України, а не іншого акту.

Отже, є підстава для відмови у відкритті конституційного провадження у справі згідно з пунктом 4 статті 62 Закону України „Про Конституційний Суд

України“ – неприйнятність конституційної скарги“ (Ухвала Першого сенату Конституційного Суду України від 13 червня 2018 року № 20-у(І)/2018).

Крім того, Конституційний Суд України не уповноважений здійснювати перегляд судових рішень, скасовувати їх, оцінювати правильність застосування судами норм матеріального і процесуального права, а також перевіряти судові рішення на відповідність Конституції України.

Звертаємо увагу, що відповідно до частини першої статті 8 Закону Конституційний Суд України розглядає питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) чинних актів (їх окремих положень). Згідно з пунктом 5 статті 62 Закону втрата чинності актом (його окремими положеннями), щодо якого порушено питання відповідності Конституції України, є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі (ухвали Другого сенату Конституційного Суду України від 6 червня 2018 року № 17-у(ІІ)/2018, № 18-у(ІІ)/2018).

Разом з тим, з метою захисту та відновлення прав особи Суд розглядає питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) акта (його окремих положень), який втратив чинність, але продовжує застосовуватись до правовідносин, що виникли під час його чинності.

3. Вимоги до конституційної скарги

Згідно з частиною першою статті 55 Закону *конституційною скаргою є подане до Суду письмове клопотання щодо перевірки на відповідність Конституції України (конституційність) закону України (його окремих положень), що застосований в остаточному судовому рішенні у справі суб'єкта права на конституційну скаргу.*

Конституційна скарга щодо перевірки на відповідність Конституції України положень закону України, які не були застосовані в остаточному судовому рішенні у справі суб'єкта права на конституційну скаргу, визнається такою, що не відповідає вимогам частини першої статті 55 Закону (ухвала Другого сенату Конституційного Суду України від 23 січня 2019 року №2-у(ІІ)/2019, ухвали Другої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України від 18 квітня 2018 року № 107-2(ІІ)/2018, №109-2(ІІ)/2018; Ухвала Третьої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України від 12 квітня 2018 року № 63-3(І)/2018), Ухвала Другої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України від 30 травня 2019 року № 153-2(І)/2019).

При цьому радимо звернути увагу на випадки, у яких Судом не визнавалось факту застосування оспорюваного положення за наявності формальної згадки про нього у тексті судового рішення.

Наприклад:

– „Зі змісту постанови Верховного Суду від 2 липня 2019 року, яка є остаточним судовим рішенням у справі /громадянки/, вбачається, що положення частини першої статті 60 Закону, конституційність яких оспорує /громадянка/, застосовано частково: з восьми пунктів Верховний Суд застосував лише пункт 2.

Таким чином, автор клопотання не дотримав вимог частини першої статті 55 Закону України „Про Конституційний Суд України“, подавши конституційну скаргу щодо перевірки на відповідність Конституції України (конституційність) положень Закону, які не були застосовані в остаточному судовому рішенні у його справі“ (Ухвала Другої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України від 3 вересня 2019 року № 234-2(І)/2019);

– „Із аналізу ухвали Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 20 грудня 2018 року, яку /громадянин/ вважає остаточним судовим рішенням у своїй справі, та постанови Харківського апеляційного адміністративного суду від 8 листопада 2018 року вбачається, що суди не обґрунтовували положеннями частини третьої статті 59 Закону № 796 підстав для відмови у перерахунку пенсії, а лише посилалися на них при зазначенні аргументів сторін щодо суті спору.

Отже, положення частини третьої статті 59 Закону № 796 не застосовувалися, тому автор клопотання не дотримав вимог частини першої статті 55 Закону України „Про Конституційний Суд України“ (Ухвала Першої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України від 27 лютого 2019 року № 48-1(ІІ)/2019);

– „Аналіз остаточного судового рішення у справі /громадянки/, а саме постанови Шостого апеляційного адміністративного суду від 30 жовтня 2018 року, дає підстави для висновку, що при прийнятті постанови суд не застосовував ні Закон в цілому, ні його статтю 61. Посилання на оспорювану статтю Закону міститься в описовій частині зазначеної постанови як підстава звернення /громадянки/ до Головного управління Пенсійного фонду України у Черкаській області. За таких обставин /громадянка/ не є належним суб'єктом права на конституційну скаргу в розумінні вимог абзацу першого частини першої статті 56 Закону України „Про Конституційний Суд України“ (Ухвала Другої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України від 14 лютого 2019 року № 32-2(ІІ)/2019).

Згідно з частиною другою статті 55 Закону у конституційній скарзі зазначаються:

1) прізвище, ім'я, по батькові (за наявності) громадянина України, іноземця чи особи без громадянства, адреса зареєстрованого місця проживання особи (для іноземця чи особи без громадянства – місця перебування) або повна назва та місцезнаходження юридичної особи, а також номер засобу зв'язку, адреса електронної пошти, якщо такі є;

2) відомості про уповноважену особу, що діє від імені суб'єкта права на конституційну скаргу

Якщо суб'єктом права на конституційну скаргу є дієздатна фізична особа, яка за станом здоров'я або фізичною вадою не в змозі особисто підписати конституційну скаргу, її підписує уповноважена в установленому законом порядку особа, що діє від її імені. У такому випадку до клопотання мають бути додані документи, які підтверджували б той факт, що суб'єкт права на конституційну скаргу за станом здоров'я або фізичною вадою не в змозі особисто підписати конституційну скаргу.

Наприклад:

„...адвокат ... зазначає, що „самостійно звернутися до Конституційного Суду /громадянин/ не має можливості, так як за станом здоров'я проходить медичне стаціонарне лікування тяжкої ... хвороби... “. На підтвердження цього до конституційної скарги долучено копію медичної довідки та її переклад українською мовою.

Однак в конституційній скарзі та доданій до неї медичній довідці не міститься відомостей про те, що /громадянин/ за станом здоров'я або фізичною вадою не в змозі особисто підписати конституційну скаргу.

З огляду на наведене конституційна скарга не відповідає вимогам частини другої статті 56 Закону України „Про Конституційний Суд України“, що є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі згідно з пунктом 4 статті 62 цього закону – неприйнятність конституційної скарги.“ (Ухвала Третьої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України від 13 вересня 2018 року № 285-3(І)/2018).

Звертаємо увагу, що довіреність, що видається представнику за дорученням, має бути складена таким чином, який засвідчував би його право представляти інтереси суб'єкта права на конституційну скаргу саме у Конституційному Суді України.

3) короткий виклад остаточного судового рішення, в якому було застосовано відповідні положення закону України

У цьому розділі не варто наводити розлогий виклад вступної, описової, мотивувальної частин судового рішення, достатньо зазначити про основну мотивацію суду та резолютивну частину.

4) опис перебігу розгляду відповідної справи в судах

Йдеться про хронологічний виклад звернень автора клопотання до судових установ із відповідними заявами (позов, апеляційна скарга, касаційна скарга) та результати їх розгляду.

5) конкретні положення закону України, які належить перевірити на відповідність Конституції України, та конкретні положення Конституції України, на відповідність яким належить перевірити закон України

На виконання цієї вимоги Закону слід навести повну назву закону, його реквізити – дату і номер, зазначити конкретні статті, частини та пункти, за необхідності – навіть окремі словосполучення. Відсутність конкретизації у даному випадку може бути розцінено Судом як недотримання вказаної вимоги Закону.

Наприклад:

– „Автор клопотання просить перевірити на відповідність частині п'ятій статті 29 Конституції України статті 303, 304 Кодексу, але, стверджуючи про їх неконституційність в частині обмеження права особи на розгляд судом (слідчим суддею) скарги щодо законності її затримання за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення як на стадії досудового розслідування, так і після закриття кримінального провадження, наводить зміст усієї статті 303 і частини четвертої статті 304 Кодексу. В остаточному судовому рішенні у справі ... також застосовано не всю статтю 304 Кодексу, а лише її частину четверту. Отже, суб'єкт права на конституційну скаргу не вказав конкретних положень Кодексу, які належить перевірити на відповідність Конституції України“ (Ухвала Другої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України від 5 квітня 2018 року № 32-2(І)/2018);

– „У конституційній скарзі Заявник порушив питання неконституційності приписів статті 86 Закону № 1697–VII, проте не вказав, які конкретно з-поміж них безпосередньо стосуються, як він вважає, порушеного його права на пенсійне забезпечення. Зважаючи на те, що стаття 86 Закону № 1697–VII містить двадцять частин, а отже, регулює доволі широке коло правовідносин, є підстави дійти висновку, що Заявник не дотримав вимог, викладених у пункті 5 частини другої статті 55 Закону України „Про Конституційний Суд України“, тобто не конкретизував, які саме приписи статті 86 Закону № 1697–VII треба перевірити на відповідність Конституції України“ (Ухвала Першої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України від 3 вересня 2019 року № 225-1(І)/2019).

Не варто обмежуватися посиланням: „положення, які застосовано судом“, „закони, застосовані в остаточному судовому рішенні“.

Наприклад:

„Автор клопотання не вказав, на відповідність яким конкретно положенням статей 8, 19, 22, 28, 55, 62, 125, 129 Конституції України необхідно перевірити положення пункту 1 частини другої, частини четвертої статті 361 Кодексу, оскільки вказані статті Конституції України складаються з кількох частин та пунктів, та не зазначив, яке з гарантованих Основним Законом України прав людини, на його думку, зазнало порушення внаслідок застосування Кодексу“ (Ухвала Першої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України від 10 квітня 2018 року № 46-1(II)/2018).

б) обґрунтування тверджень щодо неконституційності закону України (його окремих положень) із зазначенням того, яке з гарантованих Конституцією України прав людини, на думку суб'єкта права на конституційну скаргу, зазнало порушення внаслідок застосування закону

Автор клопотання, стверджуючи про невідповідність оспорюваного закону України (його окремих положень) Основному Закону України, має навести аргументи, які б свідчили про обґрунтованість змісту і вимог конституційної скарги.

Йдеться про обґрунтування саме неконституційності оспорюваних положень закону України, тож має бути розкрито взаємозв'язок між оспорюваними положеннями закону України і статтями Конституції України.

До відома: „... у розумінні приписів пункту б частини другої статті 55, частини першої статті 56 Закону України „Про Конституційний Суд України“ належним обґрунтуванням конституційної скарги вважаються наведені в ній аргументи про те, що оспорюваний закон (його окремі положення) суперечить нормам розділу II Конституції України. Така суперечність може проявлятися у випадках, коли оспорюваний закон (його окремі положення) встановлює обмеження змісту чи обсягу конституційних прав і свобод або унеможливорює їх реалізацію“ (Ухвала Другої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України від 17 січня 2019 року № 9-2(II)/2019)

Нижче наводимо витяги з ухвал Суду, у яких зазначалося про недотримання цієї вимоги Закону, у найбільш типових випадках.

Наприклад:

– „Цитуючи окремі положення Конституції України, нормативно-правових актів, юридичні позиції Конституційного Суду України, /громадянка/ не вказала, у чому полягає зв'язок між Законом, у тому числі його статтею 90, та статтею 8, частиною третьою статті 22, статтею 46, частиною першою статті 58, статтею 64 Конституції України, а також не навела логічних аргументів щодо того, яким чином зазначена норма Закону зумовила звуження змісту та обсягу соціальних гарантій державних службовців в аспекті перерахунку призначених їм пенсій, чим не дотримала вимог пункту б частини другої статті 55 Закону України „Про Конституційний Суд України“.

Відсутність зв'язку між оспорюваними положеннями Закону та відповідними положеннями Конституції України дозволяє стверджувати, що конституційна скарга... є очевидно необґрунтованою“ (Ухвала Другого сенату Конституційного Суду України від 4 червня 2018 року № 10-у(II)/2018);

– „Вказуючи на неконституційність частини третьої статті 130 Кодексу, суб'єкт права на конституційну скаргу лише посилається на рішення колегії суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 6 вересня 2017 року.

Однак посилання на судові рішення без аргументації невідповідності Конституції України частини третьої статті 130 Кодексу не є обґрунтуванням тверджень щодо її неконституційності“ (Ухвала Першого сенату Конституційного Суду України від 6 березня 2019 року № 8-у(I)/2019).

Також обґрунтування не має зводитися виключно до цитування положень законодавства, рішень Конституційного Суду України, Європейського суду з прав людини; цитати мають лише підтверджувати відповідні аргументи.

Наприклад:

– „Конституційний Суд України неодноразово наголошував, що цитування приписів Конституції України, наведення змісту положень законів та юридичних позицій Конституційного Суду України без наведення аргументів невідповідності Конституції України оспорюваних положень закону не є обґрунтуванням тверджень щодо їх неконституційності (ухвали Великої палати Конституційного Суду України від 24 травня 2018 року № 23-у/2018, від 24 травня 2018 року № 24-у/2018, від 31 травня 2018 року № 27-у/2018, від 7 червня 2018 року № 34-у/2018)“;

– „Автор клопотання у конституційній скарзі цитує приписи Конституції України та законів України, Конвенції, рішення Європейського суду з прав людини. Однак цитування без аргументації невідповідності Конституції України оспорюваних положень закону не є обґрунтуванням тверджень щодо їх неконституційності“ (Ухвала Першого сенату Конституційного Суду України від 7 листопада 2018 року № 55-у(I)/2018);

– „...не можуть розглядатися як обґрунтування неконституційності закону й посилання авторів клопотання на його невідповідність актам міжнародного права та на те, що Верховна Рада України не врахувала викладених у них позицій“ (Ухвала Великої палати Конституційного Суду України від 24 травня 2018 року № 24-у/2018);

– „Стверджуючи про невідповідність положень абзацу другого частини третьої статті 74 Закону статтям 3, 8, 19, 22, 41, 42, 129-1 Конституції України, Товариство обмежується цитуванням зазначених статей Конституції України, законів України, юридичних позицій Конституційного

Суду України, посиланням на практику Європейського суду з прав людини, що не є обґрунтуванням неконституційності оспорюваних положень Закону.

Автор клопотання не зазначив, у чому полягає зв'язок між положеннями абзацу другої частини третьої статті 74 Закону та вказаними статтями Конституції України, не навів належних аргументів щодо того, яким чином зазначені положення зумовили порушення його права власності на майно та права на зайняття підприємницькою діяльністю, а отже, не обґрунтував неконституційності оспорюваних положень Закону" (Ухвала Другого сенату Конституційного Суду України від 6 лютого 2019 року № 6-у(II)/2019).

Однією з найчастіших помилок при обґрунтуванні неконституційності закону України чи його окремих положень є його побудова переважно на незгоді автора клопотання з рішеннями судів системи судоустрою України в його справі, запереченні законності та обґрунтованості цих рішень, правильності застосування судами положень законодавства.

Наприклад:

– „...автор клопотання фактично не погоджується з рішенням Верховного Суду України, вказуючи на незаконну відмову в допуску його справи до провадження. Проте незгода з судовими рішеннями також не є підставою для відкриття конституційного провадження у справі" (ухвала Другого сенату Конституційного Суду України від 6 червня 2018 року № 17-у(II)/2018);

– „Суб'єкт права на конституційну скаргу фактично не погоджується з рішенням Верховного Суду України та вказує на незаконну відмову в допуску його до правосуддя. Проте незгода з судовими рішеннями також не є підставою для відкриття конституційного провадження у справі" (ухвала Другого сенату Конституційного Суду України від 6 червня 2018 року № 18-у(II)/2018);

– „...питання застосування судами законів України не належить до повноважень Конституційного Суду України, на чому він неодноразово наголошував та зазначав, що правозастосовна діяльність, яка полягає в індивідуалізації правових норм щодо конкретних суб'єктів і конкретних випадків, тобто в установленні фактичних обставин справи і підборі правових норм, які відповідають цим обставинам, є складовою правозастосування і не належить до повноважень Конституційного Суду України (ухвали від 31 березня 2010 року № 15-у/2010, від 3 липня 2014 року № 73-у/2014, від 24 лютого 2016 року № 14-у/2016" (Ухвала Другого сенату Конституційного Суду України від 26 червня 2018 року № 23-у(II)/2018).

Також не варто зосереджуватися при наведенні обґрунтування неконституційності оспорюваних положень на незгоді з тим, як чинним

законодавством врегульовано питання, з якого подається скарга, або на суперечливому регулюванні. Конституційний Суд України неодноразово зазначав, що вирішення таких питань не належить до його компетенції. Конституційний Суд не є суб'єктом законодавчої ініціативи, він не може втручатися у діяльність законодавчого органу державної влади, змінювати чи доповнювати чинні нормативні акти.

Наприклад:

– „...автор клопотання вказує на недосконалість законодавства у сфері правового регулювання реєстрації місця перебування особи. Проте питання удосконалення законодавства не підвідомче Конституційному Суду України“ (ухвала Другого сенату Конституційного Суду України від 26 вересня 2018 року № 35-у(II)/2018);

– „Зі змісту конституційної скарги випливає, що /громадянин/ фактично стверджує про неузгодженість положень абзацу першого пункту 22, пункту 23 розділу XII „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону № 1402, що визначають право на отримання суддівської винагороди для суддів, які пройшли кваліфікаційне оцінювання, та суддів, які не пройшли такого оцінювання, та пунктів 3, 9 розділу II „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону № 1774 в аспекті визначення розміру щомісячного довічного грошового утримання судді у відставці. Проте усунення неузгодженостей у нормативно-правових актах не належить до повноважень Конституційного Суду України (Ухвала Другого сенату Конституційного Суду України від 26 червня 2018 року № 23-у(II)/2018)“ (Ухвала Другого сенату Конституційного Суду України від 1 жовтня 2018 року № 38-у(II)/2018);

– „Як неодноразово вказував Конституційний Суд України, відсутність законодавчого врегулювання не може бути підставою для звернення до Конституційного Суду України (ухвали від 21 березня 2002 року № 9-у/2002, від 27 лютого 2013 року № 8-у/2013)“ (Ухвала Першої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України від 17 січня 2019 року № 7-1(II)/2019);

– „Твердження автора клопотання про невідповідність оспорюваного положення Кодексу міжнародним актам, про неузгодженість норм Кодексу також не можна вважати обґрунтованими у розумінні вимог пункту 6 частини другої статті 55 Закону України „Про Конституційний Суд України“ (Ухвала Першої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України від 13 червня 2019 року № 164-1(II)/2019);

– „Крім того, Обслуговуючий кооператив ... ставить питання про відповідність положень Кодексу положенням Закону. Проте розгляд питань про відповідність положень одних законів положенням інших законів не належить до повноважень Конституційного Суду України (Ухвала Конституційного Суду України від 30 листопада 2006 року № 16-у/2006)“

(Ухвала Другої колегії Першого сенату Конституційного Суду України від 9 липня 2019 року № 192-2(I)/2019).

Крім того, автор клопотання має зазначити про право людини, яке зазнало порушення в результаті застосування оспорюваних положень закону, а також визначити норму Конституції України, яка проголошує таке право (зазначаючи про порушення прав, суб'єкт права на конституційну скаргу має вказати положення статей Розділу II Конституції України, який регламентує права, свободи та обов'язки людини і громадянина). Тобто особа, яка звертається до Конституційного Суду України, повинна не лише зазначити, а й аргументовано довести, як саме закон (його окремі положення) обмежує чи порушує її конкретне конституційне право, і що таке обмеження не відповідає Конституції України (є неконституційним).

Наприклад:

– „...зі змісту конституційної скарги вбачається, що, аргументуючи свої твердження щодо неконституційності оспорюваних положень Закону № 76, /громадянка/ посилається на статтю 22 Конституції України, однак не вказує, яке саме її конституційне право було порушено внаслідок застосування цих положень. Оскільки стаття 22 Конституції України визначає гарантії реалізації конституційних прав і свобод людини і громадянина, то вона не може бути самостійним аргументом для обґрунтування тверджень щодо неконституційності закону України (його окремих положень)“ (Ухвала Другого сенату Конституційного Суду України від 16 липня 2018 року № 1-уп(II)/2018);

– „Обґрутовуючи твердження, що Закон суперечить приписам частини четвертої статті 41 Конституції України, Товариство не навело аргументів протиправного позбавлення права власності внаслідок його застосування“ (Ухвала Першого сенату Конституційного Суду України від 19 вересня 2018 року № 33-у(I)/2018);

– „Зі змісту конституційної скарги вбачається, що автор клопотання не зазначив, яке з гарантованих Конституцією України прав людини зазнало порушення внаслідок застосування положення пункту 19 статті 4 Кодексу у відповідних судових рішеннях, а також не навів обґрунтування тверджень щодо неконституційності цього положення, обмежившись цитуванням окремих норм Конституції України і законів України“ (Ухвала Другого сенату Конституційного Суду України від 12 червня 2019 року № 38-у (II)/2019);

– „З аналізу конституційної скарги вбачається, що автор клопотання не навів обґрунтування тверджень щодо неконституційності оспорюваних положень Закону, а фактично висловив незгоду з існуючим нормативним регулюванням і судовими рішеннями, прийнятими у його справі“ (Ухвала

Другого сенату Конституційного Суду України від 28 серпня 2019 року № 53-у (II)/2019).

7) відомості про документи і матеріали, на які посилається суб'єкт права на конституційну скаргу, із наданням копій цих документів і матеріалів

Автор клопотання має зазначити усі відомості про документи, на які є посилання, та надати їх копії, у тому числі витяги із законів з текстом оспорюваних положень, з Конституції України, з рішень Конституційного Суду України, Європейського суду з прав людини, на які є посилання у конституційній скарзі (див. ухвали Другої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України від 6 квітня 2018 року № 37-2(I)/2018 та від 17 квітня 2018 року № 95-2(I)/2018, № 102-2(I)/2018, № 104-2(I)/2018; ухвали Першої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України від 5 квітня 2018 року № 21-1(II)/2018 та від 7 травня 2018 року № 163-1(II)/2018).

Наприклад:

„Крім того, автор клопотання, посилаючись у конституційній скарзі на закони України, рішення Конституційного Суду України, Європейського суду з прав людини, не надав їх копій.

Недотримання суб'єктом права на конституційну скаргу вимог, визначених у пунктах 6, 7 частини другої статті 55 Закону України „Про Конституційний Суд України“, є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі згідно з пунктом 4 статті 62 Закону України „Про Конституційний Суд України“ – неприйнятність конституційної скарги“ (Ухвала Другої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України від 6 квітня 2018 року № 37-2(I)/2018).

8) перелік документів і матеріалів, що додаються.

Усі додані до конституційної скарги документи і матеріали мають бути зазначені у цьому переліку; усі зазначені у переліку позиції мають бути у наявності.

Згідно з абзацом 10 частини другої статті 55 Закону **копія остаточного судового рішення у справі суб'єкта права на конституційну скаргу має бути засвідчена в установленому порядку судом, що його ухвалив.**

До відома:

– „Відсутність у матеріалах справи належним чином засвідченої копії остаточного судового рішення у справі суб'єкта права на конституційну скаргу є істотним формальним недоліком та підставою для повернення конституційної скарги автору клопотання... “ (ухвали Третьої колегії Першого

сенату Конституційного Суду України від 12 квітня 2018 року № 79-3(I)/2018, № 80-3(I)/2018);

– „...додана до конституційної скарги копія постанови Верховного Суду від 9 жовтня 2018 року засвідчена не цим судом, а господарським судом Миколаївської області. Наведене є істотним формальним недоліком...“ (Ухвала Третьої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України від 3 липня 2019 року № 189-3(I)/2019).

Долучення ксерокопії з належним чином засвідченої копії, витягів з Єдиного державного реєстру судових рішень не вважатиметься дотриманням цієї вимоги Закону.

4. Вимоги щодо суб'єкта права на конституційну скаргу

Відповідно до частини першої статті 56 Закону суб'єктом права на конституційну скаргу є особа, яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України (його окремі положення) суперечить Конституції України.

„Застосування оспорюваного закону в остаточному судовому рішенні у справі особи є умовою виникнення у цієї особи правосуб'єктності щодо звернення з конституційною скаргою до Конституційного Суду України та прийнятності конституційної скарги.“ (Ухвала Другої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України від 28 лютого 2019 року № 51-2(II)/2019).

До суб'єктів права на конституційну скаргу не належать юридичні особи публічного права (частина перша статті 56 Закону).

Наприклад:

– „...у конституційній скарзі автор клопотання зазначає постанову Верховного Суду від 12 червня 2018 року як остаточне судове рішення у його справі. Однак із вказаної постанови вбачається, що предметом розгляду у цій справі була апеляційна скарга Закарпатської обласної державної адміністрації на ухвалу Верховного Суду у складі судді-доповідача Касаційного адміністративного суду від 27 березня 2018 року у справі за адміністративним позовом Закарпатської обласної державної адміністрації до Верховної Ради України „про скасування окремих положень закону“. /Громадянин/ у цій справі був представником Закарпатської обласної державної адміністрації.

Таким чином, постанова Верховного Суду від 12 червня 2018 року була прийнята не у справі за позовом фізичної особи., а у справі за позовом Закарпатської обласної державної адміністрації, яка є юридичною особою публічного права. Отже, /громадянин/ не є належним суб'єктом права на конституційну скаргу в розумінні вимог статті 56 Закону України „Про

Конституційний Суд України" (Ухвала Першої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України від 5 вересня 2018 року № 256-1(II)/2018);

– „.../Громадянин/ як уповноважена особа Фонду гарантування вкладів фізичних осіб на ліквідацію публічного акціонерного товариства ... звернувся до Конституційного Суду України...

...Відповідно до Закону України „Про Конституційний Суд України“ суб'єктом права на конституційну скаргу є особа, яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України (його окремі положення) суперечить Конституції України; до суб'єктів права на конституційну скаргу не належать юридичні особи публічного права (частина перша статті 56).

Згідно із Законом України „Про систему гарантування вкладів фізичних осіб“ Фонд гарантування вкладів фізичних осіб є юридичною особою публічного права (частина друга статті 3).

Отже, конституційна скарга не відповідає вимогам частини першої статті 56, абзацу першого частини першої статті 77 Закону України „Про Конституційний Суд України“, а тому є неприйнятною, що є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі згідно з пунктом 1 статті 62 цього закону – звернення до Конституційного Суду України неналежним суб'єктом" (Ухвала Другого сенату Конституційного Суду України від 18 березня 2019 року № 15-у(II)/2019).

Конституційну скаргу фізична особа підписує особисто (частина друга статті 56 Закону).

Зверніть увагу, що конституційну скаргу має підписати і подати від свого імені до Конституційного Суду України виключно фізична особа, про порушення прав якої йдеться у клопотанні.

Наприклад:

„Конституційну скаргу підписали та подали до Конституційного Суду України дві особи – /ОСОБА 1/ та /ОСОБА 2/. Проте, як впливає з долучених до конституційної скарги судових рішень, позивачем до Банку є /ОСОБА 1/, а /ОСОБА / є його представником в суді.

Ураховуючи наведене, суб'єктом права на конституційну скаргу в розумінні припису абзацу першого частини першої статті 56 Закону України „Про Конституційний Суд України“ є лише /ОСОБА 1/.

Отже, конституційна скарга не відповідає зазначеному приписові цього закону через те, що /ОСОБА 2/ не є суб'єктом права на конституційну скаргу в цій справі" (Ухвала Першої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України від 26 лютого 2019 року № 41-1(I)/2019).

Якщо суб'єктом права на конституційну скаргу є дієздатна фізична особа, яка за станом здоров'я або фізичною вадою не в змозі особисто підписати конституційну скаргу, її підписує уповноважена в установленому законом порядку особа, що діє від її імені (частина друга статті 56 Закону).

Як зазначалося вище, у такому випадку до клопотання мають бути додані документи, які підтверджували б той факт, що суб'єкт права на конституційну скаргу за станом здоров'я або фізичною вадою не в змозі особисто підписати конституційну скаргу.

Конституційну скаргу юридичної особи підписує уповноважена на це особа, повноваження якої має бути підтверджено установчими документами цієї юридичної особи та актом про призначення (обрання) на посаду уповноваженої особи (частина третя статті 56 Закону).

Копії підтверджуючих документів обов'язково додаються до матеріалів конституційної скарги.

До відома:

„Автор клопотання до конституційної скарги долучив витяг зі Статуту Товариства, затвердженого позачерговими загальними зборами учасників товариства з обмеженою відповідальністю „Мікоген-Центр“ 23 травня 2018 року, згідно з пунктом 15.17.2 якого „від імені Товариства і, відповідно, Дирекції діє Генеральний директор Товариства (а у випадках передбачених статутом Товариства – Директор-розпорядник Товариства) на підставі:

- попереднього на це рішення Зборів Учасників;*
- попереднього на це рішення Дирекції;*

– на власний розсуд з питань делегованих йому Дирекцією в порядку п. 15.17.1. Статуту Товариства“. Однак зміст пункту 15.17.1 Статуту Товариства у витязі зі Статуту наведено не повністю, а попереднього рішення загальних зборів учасників Товариства чи дирекції щодо повноважень генерального директора Товариства ... звертатися до Конституційного Суду України з конституційною скаргою від імені Товариства до матеріалів справи не надано, що свідчить про те, що суб'єкт права на конституційну скаргу не дотримав вимог частини третьої статті 56 Закону України „Про Конституційний Суд України“ (Ухвала Другої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України від 25 червня 2019 року № 182-2(І)/2019).

5. Прийнятність конституційної скарги

Згідно зі статтею 77 Закону конституційна скарга вважається прийнятною за умов її відповідності вимогам, передбаченим статтями 55, 56 Закону, та якщо:

1) вичерпано всі національні засоби юридичного захисту (за наявності ухваленого в порядку апеляційного перегляду судового рішення, яке набрало законної сили, а в разі передбаченої законом можливості касаційного оскарження – судового рішення, винесеного в порядку касаційного перегляду)

При цьому звертаємо увагу на випадки, у яких Судом не визнавалось, що національні засоби юридичного захисту вичерпано.

Наприклад:

– „/громадянин/ не дотримав вимог частини першої статті 55, пункту 1 частини першої статті 77 Закону України „Про Конституційний Суд України“, порушуючи в конституційній скарзі питання про перевірку на відповідність Конституції України (конституційність) закону України (його окремих положень), що застосовані в судовому рішенні у справі, яке може бути оскаржене в касаційному порядку, тобто не вичерпав всі національні засоби юридичного захист.“ (Ухвала Першої колегії суддів Другого Сенату Конституційного Суду України від 10 квітня 2018 року № 46-1(II)/2018);

– „... відповідно до пункту 1 частини першої статті 77 Закону України „Про Конституційний Суд України“ конституційна скарга вважається прийнятною, якщо вичерпано всі національні засоби юридичного захисту. З матеріалів справи вбачається, що Верховний Суд України постановою від 12 вересня 2017 року скасував ухвалу Вищого адміністративного суду України від 30 січня 2017 року і направив справу на новий розгляд до Вищого адміністративного суду України. Таким чином автори клопотання не вичерпали всі національні засоби юридичного захисту“ (Ухвала Першої колегії суддів Другого Сенату Конституційного Суду України від 12 квітня 2018 року № 59-1(II)/2018);

– „Товариство вказує, що долучена до конституційної скарги постанова Верховного Суду від 9 жовтня 2018 року є остаточним судовим рішенням у його справі. Цією постановою касаційну скаргу Товариства задоволено частково, постанову Київського апеляційного господарського суду від 18 червня 2018 року та рішення господарського суду міста Києва від 11 жовтня 2017 року скасовано повністю; справу направлено на новий розгляд до господарського суду міста Києва. Тому постанова Верховного Суду від 9 жовтня 2018 року не може вважатися остаточним судовим рішенням у справі Товариства“ (Ухвала Першої колегії суддів Першого Сенату Конституційного Суду України від 15 січня 2019 року № 3-1(I)/2019);

– „Відповідно до статті 291 Кодексу адміністративного судочинства України провадження у типовій справі підлягає відновленню з дня набрання законної сили рішенням Верховного Суду у відповідній зразковій справі (частина друга); рішення суду апеляційної інстанції за наслідками перегляду типової справи може бути оскаржено в касаційному порядку виключно з таких підстав: суд першої та (або) апеляційної інстанції при

вирішенні типової справи не визнав її типовою справою та (або) не врахував правові висновки, викладені у рішенні Верховного Суду за результатами розгляду зразкової справи; справа, в якій судом першої та (або) апеляційної інстанції ухвалено рішення з урахуванням правових висновків, викладених у рішенні Верховного Суду за результатами розгляду зразкової справи, не відповідає ознакам типової справи (частина п'ята).

З наведеного випливає, що Харківський апеляційний адміністративний суд має прийняти рішення у справі /громадянина/, яка перебуває у провадженні цього суду, а постанова Верховного Суду від 12 грудня 2018 року у зразковій справі № 802/2196/17-а (Пз/9901/1/18) не є остаточним судовим рішенням у справі автора клопотання.

З аналізу судових рішень, копії яких долучено до конституційної скарги, вбачається, що /громадянин/ не вичерпав усіх національних засобів юридичного захисту, оскільки остаточне судове рішення у його справі № 820/6575/17 на момент звернення з конституційною скаргою не було ухвалено“ (Ухвала Другої колегії суддів Першого Сенату Конституційного Суду України від 18 березня 2019 року № 71-2(І)/2019).

2) з дня набрання законної сили остаточним судовим рішенням, у якому застосовано закон України (його окремі положення), сплинуло не більше трьох місяців

Як виняток, конституційна скарга може бути прийнята поза межами вимог, установлених пунктом 2 частини першої цієї статті, якщо Суд визнає її розгляд необхідним із мотивів суспільного інтересу.

При цьому звертаємо увагу, що відповідно до пункту 3 Розділу III „Прикінцеві положення“ Закону конституційну скаргу може бути подано, якщо остаточне судове рішення у справі особи набрало законної сили не раніше 30 вересня 2016 року.

Якщо суб'єкт права на конституційну скаргу пропустив строк подання конституційної скарги у зв'язку з тим, що не мав повного тексту судового рішення, він має право висловити у конституційній скарзі клопотання про поновлення пропущеного строку.

Суб'єкт права на конституційну скаргу, заявляючи клопотання про поновлення пропущеного строку, має надати Суду відповідну інформацію та навести належні докази. При цьому, заявляючи таке клопотання, слід зважати, наскільки відтермінування в отриманні судового рішення реально впливає на строк подання конституційної скарги.

Наприклад:

– „Клопотання /громадянина/ про поновлення пропущеного строку подання конституційної скарги на підставі частини третьої статті 77 Закону України

„Про Конституційний Суд України“ є необґрунтованим, адже автор клопотання не зазначив, коли саме він одержав повний текст постанови Верховного Суду від 7 березня 2018 року, та не надав доказів, які підтверджували б час отримання повного тексту цього судового рішення“ (Ухвала Другої колегії суддів Першого сенату Ухвала Першої колегії суддів Другого Сенату Конституційного Суду України від 9 липня 2018 року № 208-2(І)/2018).

– „Клопотання суб'єкта права на конституційну скаргу про поновлення пропущеного строку подання конституційної скарги на підставі частини третьої статті 77 Закону України „Про Конституційний Суд України“ є необґрунтованим з огляду на таке.

Автор клопотання зазначає, що ухвалу Вищого адміністративного суду України від 16 листопада 2017 року він отримав 3 січня 2018 року. Тримісячний строк для подання конституційної скарги сплинув 16 лютого 2018 року, тобто через 44 дні з моменту вручення вказаної ухвали. Отже, несвоєчасне подання конституційної скарги суб'єктом права на конституційну скаргу не пов'язане з відсутністю повного тексту остаточного судового рішення“ (Ухвала Другої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України від 24 квітня 2018 року № 143-2(І)/2018;

– „Конституційна скарга /громадянки/ направлена до Конституційного Суду України 13 травня 2019 року, тобто з дати набрання законної сили постановою Харківського апеляційного адміністративного суду від 28 листопада 2018 року та з моменту набрання законної сили ухвалою Верховного Суду від 18 січня 2019 року сплинуло більше трьох місяців. Отже, конституційна скарга подана до Конституційного Суду України після закінчення строку, встановленого Законом України „Про Конституційний Суд України“ /громадянки/ не може бути долучене до неї клопотання про поновлення пропущеного строку подання конституційної скарги, оскільки право висловити таке клопотання за Законом України „Про Конституційний Суд України“ суб'єкт права на конституційну скаргу має лише у випадку, якщо пропустив строк подання конституційної скарги у зв'язку з тим, що не мав повного тексту судового рішення (частина третя статті 77). /Громадянка/ у клопотанні про поновлення пропущеного строку подання конституційної скарги не зазначила, що пропустила такий строк у зв'язку з тим, що не мала повного тексту судового рішення, та не навела фактів, які б це підтверджували“ (Ухвала Першої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України від 4 червня 2019 року № 157-1(І)/2019);

– „У конституційній скарзі /громадянка/ зазначає, що повний текст ухвали Верховного Суду від 3 липня 2018 року отримала 27 листопада 2018 року. Проте доказів на підтвердження цього не надала. Разом з тим вона вказує, що її представник за довіреністю ухвалу Верховного Суду від 3 липня

2018 року отримав 18 липня 2018 року. Враховуючи наведене, підстав для поновлення пропущеного строку подання конституційної скарги не вбачається“ (Ухвала Другої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України від 15 лютого 2019 року № 37-2(І)/2019).

Відповідно до частини четвертої статті 77 Закону, Суд відмовляє у відкритті конституційного провадження, визнавши конституційну скаргу неприйнятною, якщо зміст і вимоги конституційної скарги є очевидно необґрунтованими або наявне зловживання правом на подання скарги.

Наприклад:

„Друга колегія суддів Першого сенату Конституційного Суду України Ухвалою від 25 червня 2019 року відмовила у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою Товариства 1 щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 10 частини шостої статті 12 Кодексу, зокрема, через необґрунтованість тверджень про неконституційність названого пункту.

Оскільки Товариство і Товариство 1 – це та сама юридична особа, а зміст конституційних скарг є ідентичним та очевидно необґрунтованим, то є підстави вважати, що Товариство зловживає правом на подання конституційної скарги“ (Ухвала Першої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України від 3 вересня 2019 року № 228-1(І)/2019).

6. Мова конституційного провадження

Статтею 74 Закону встановлено, що конституційна скарга подається до Суду державною мовою.

Провадження у Суді ведеться державною мовою.

Учасники конституційного провадження, які не володіють державною мовою, мають своєчасно заявити клопотання про участь у справі перекладача. Такі учасники конституційного провадження можуть запропонувати Суду кандидатуру перекладача, надавши документи на підтвердження його кваліфікації.

Питання про участь перекладача вирішує Сенат чи Велика палата до початку розгляду справ, постановляючи ухвалу.

7. Порядок попереднього опрацювання конституційних скарг

У зв'язку з тим, що до Конституційного Суду України (як і до конституційних судів інших країн) значна кількість клопотань вноситься з порушенням вимог Закону, Законом і Регламентом передбачено особливий порядок їх попереднього опрацювання Секретаріатом.

Так, відповідно до частини другої статті 57 Закону, пункту 8 § 39 Регламенту попередню перевірку конституційних скарг на відповідність вимогам, встановленим статтями 55, 56, частиною першою статті 74 Закону, здійснює Секретаріат.

У разі, якщо конституційна скарга за формою не відповідає вимогам Закону, керівник Секретаріату повертає її суб'єкту права на конституційну скаргу із зазначенням, яким вимогам Закону вона не відповідає (абзац 1 частини третьої статті 57 Закону, пункт 1 § 40 Регламенту).

Повернення конституційної скарги не перешкоджає повторному зверненню до Суду з дотриманням вимог Закону (абзац 2 частини третьої статті 57 Закону), у тому числі щодо строку подання конституційної скарги.

Конституційна скарга надсилається до Конституційного Суду поштою або подається безпосередньо до Секретаріату без сплати судового збору.

8. Підсумовуючи вищевикладене

Особа, що має намір звернутися до Конституційного Суду України із конституційною скаргою, має:

- вичерпати всі національні засоби юридичного захисту;
- отримати копію остаточного судового рішення, засвідчену судом, що його ухвалив;
- чітко визначити, яке саме положення закону (і виключно закону), на думку особи, є неконституційним (пересвідчившись, що саме це конкретне положення застосовано в остаточному судовому рішенні у його справі);
- навести конкретні положення Конституції України, на відповідність яким слід перевірити оспорюване положення закону;
- зазначити у конституційній скарзі короткий виклад остаточного судового рішення та опис перебігу розгляду відповідної справи у судах;
- навести обґрунтування невідповідності оспорюваного положення закону Конституції України. При цьому обов'язково зазначити, яке з гарантованих Основним Законом України прав зазнало порушення, і навести відповідні аргументи. Обґрунтування не має полягати лише у цитуванні Конституції, законів, рішень Конституційного Суду України та Європейського суду з прав людини. Також воно не повинно зводитися виключно до незгоди із законодавчим врегулюванням або розглядом справи у судах та ухваленими ними рішеннями;
- долучити копії (витяги) документів, на яке є посилання в обґрунтуванні, та зазначити їх перелік.
- підписати скаргу особисто.

У разі подання конституційної скарги юридичною особою переконайтеся, що клопотання підписано особою, що має для цього відповідні повноваження, а до клопотання долучено документи, які ці повноваження підтверджують.

Конституційна скарга має бути подана у тримісячний строк з дня набрання законної сили остаточним судовим рішенням. У разі, якщо цей строк пропущено у зв'язку з невчасним отриманням повного тексту остаточного судового рішення, надайте відповідні докази.